

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

«Բարիկ Աքտրուաժ Հայ բանաստեղծ մը»

«Արշակ Չոպանեան. Հեծեծողը»

Միւրուն և Կարևոր յօդուած մ'երեցաւ քանի մ'ամիս առաջ Corriere d'Italia լրագրին մէջ այդ վերնագիրներով: Հայութիւնն էր որ կը մեծարուէր յանձին Արշակ Չոպանեան հանրածանօթ գրագէտին, Յօդուածագիրը որ Լիւիլիոյ Մանձի կը կոչուի՝ մեծ ջանքով կը ճգնէր իր ազգին ծանօթացնել անոր գրականութիւնը՝ նոր լոյս տեսած հրատարակութեանն առթիւ: Ու յիշատի Պ. Չոպանեան կը զննուի այնպէս, ինչպէս աստղ մը՝ աստղաբաշխին դիտակին մէջ: Եւս կը համարիմ որ անոր ընթերցողներն ստիպուին սա մասնաւոր դիտումն ենթադրել հոն, թէ յօդուածագիրը ուզած ըլլայ ամէն իտալացւոյ ծանօթացնել այսպիսի գրագէտի միջակութիւնը:

Մանձիի սոյն յօդուածը գրախօսական մ'է Պ. Չոպանեանի Քերթռածներուն վերայ. ու կ'արժէ անկէ գլխաւոր մասերը քաղել՝ մեր ընթերցողներուն արդար հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար. և հարկ է ըսել որ երբեմն շատ աւելի համոզիչ և ստոյգ դիտողութիւններ են օտարի մը գծած համառօտ նկարագիրները՝ քան ազգակիցի մը ճիշտ ու մանրամասն գովաբանութիւնը:

Այդ նպատակաւ ահա կարգաւ կը դընենք հոս սոյն յօդուածագրին գլխաւոր տեսութիւնները:

Շատ ասան չէ որ հրատարակած է Mercure de France փերրուածներու գիրքը, որուն հայերէն բնագրէն նոյն ինքն հեղինակը գաղղերէն թարգմանած է. ասոնք ինչդ մասերու կը բաժնուին. «Արշալոյս», «Ժամերուն կարանք», «Անկողնաբան», «Տեսիլներ», «Փիւրիք մէջ», «Բլուրիք վրայ», Առաջին երեք մասերը գրուած են ի Պոլսի, որ բանաստեղծը՝ դեռ շատ երիտասարդ էր մանապէս երիտասարդ թուրքերու և եւրոպացւոց ազգութիւններու, վիճարանելով գրականութեան և գեղարուեստի վրայ: Միւսները գրած է ի Փարիզ, որ տարւած արիւնքէ աւելի իր բնակութիւնն հաստատած էր:

«Ասոնք ցաւելոյս ոտանաւորներ կը պարունակեն, մասնաւորապէս ու գրուած այն ժամանակի շրջանի՝ յուրում 500,000 աւելի իր ազգակիցները կը փոքրամտէին

ասոնց պատճառի, և ան սխաղեմադէր կերպով սպասեց հատարակութեան նետելու՝ երբ զինադուրի ժամը հասած կը թուէր. և զերթը կը տարածուի այնպիսի ատեն մը՝ ուր զինադուրը զարդած է և թուրերը կը մորթեն ու հրգեհները կ'այրեն կենդանի ծնացողները, որոնք սարսափահար են փոքրիկ գործունեայ քաղաքներու մէջ...»

«Աս հայտն մեծ ցերթուածը ոչ ինքիբովով և ոչ ալ ցնորքներով լեցուն է. ներքին ցերթուած մ'է անիկայ. ունի իր սարկան մեղկութիւնը, կ'ախորժի անաւոր ծաղիկներու բուրմբ, ու տխուր երեւոյթները արժէ զոյն կեննելու համար և անշնչացած են իրենց երկրաւորական հասակին մէջ, թողով իրենցմէ վերջ ազդու լոյսերու շտապլ մը: Ստամբուլի, Վոսփորի սքանչելի տեսարանները, Բիթլիսիոյ լերանց հեռաւոր ու կախարհիչ ժամնուշկը բուրբողին կը պակսին, Երբ բանաստեղծն իր երկիրը կը յիշէ՝ կը ցուցնէ մեզ տխուր, թիւնը քաղցրութեան հետ, վաճառական փողովորդի փառքերը, ոսկեճգի Անատոյայ կերպարանքը, հեթանոս շայաստանի, իր աշխատութեան և իր հարստութեանց պաշտպան աստուածուհին. հազիւ երբէք կ'երեւին այս ոտանաւորներուն մէջ, զորթէ գրկաւածով»:

«Արեւելեան ոգին զգալուն ու վիպական է, բայց Արշակ Չոպանեանինը ոչ միայն ներգաղանաբօցն վիպական է, այլ և սուկայիօրէն այժմեական: Հայ բանաստեղծը միշտ կը մնայ անմեանօրէ գաւազն իր երկրին և իր երգիւն զինքն, եթէ անձուկ ու խեղատ արեւմտեան գրական կարգապահութիւնը իր դասական չափերով դիմէ՝ զինքն իր ներգաղանախ ոտանաւորները՝ քաղաքականացած բանաստեղծ մը լինի, այսինքն. փոքրիկ բանաստեղծ մը, իր երգը անսագին, վսեմ, ազատ ու նորօրինակ է. անոր ամէն իր տունը ոսկեղէն նետ մըն է՝ արեւուն դէմ արժկուած»:

Յետոյ Մանձի կը ներկայացնէ Պ. Չոպանեանի «Պատաւ աղջկան եղբրերը», «Մայր Հայաստանի» և այլ ոտանաւորներէն մի քանի մասեր ու կը հասնի իր յօդուածին վերջը, և ապա կարծես բարակաճայթ ամպերու շփումէ յուսոյ նշով մը կը փայլեցնէ.

«Հայրենիքը — կ'ըսէ — որ կը ներշնչէ իր աքսորական որդին և գանիկայ այսպիսի մեծ բանաստեղծ մը կ'ընէ՝ մահամեծ հայրենիք մը լէ»:

Հ. Ղ. ՏԱԵՍԻՍ

Պզտի կարծուած ծախքերը՝ գմարդ կ'աղքատացնին:

Ձեր սեղանին համեմունքը ըլլան՝ աշխատութիւն ախորժակ և զոհութիւն ամեն բանի:

Ո՛վ որ փառքէ կը փախի՝ փառաց կը հասնի: Ամենուն հետ բարեկամ եղի՛ր. բայց խորհրդապիկք մէկ հատ ունեցի՛ր՝ և այն շատ փորձով: Մէկու մը հարցուեցաւ թէ ի՞նչու ամէնն ալ քեզ բարեք կուզեն ընել: — Պատասխանեց՝ «Որքովհետեւ ես ամենուն ալ բարեք կ'ընեմ»:

Սիրով միայն սէր կը գնուի: